

علم أصول الفقه

٢٣

اوامر ١١-٨-٩٥

دراسات الأستاذ:
مهدي الهادي الطهراني

۲- تفاوت کار اصولی و لغوی در بحث الفاظ

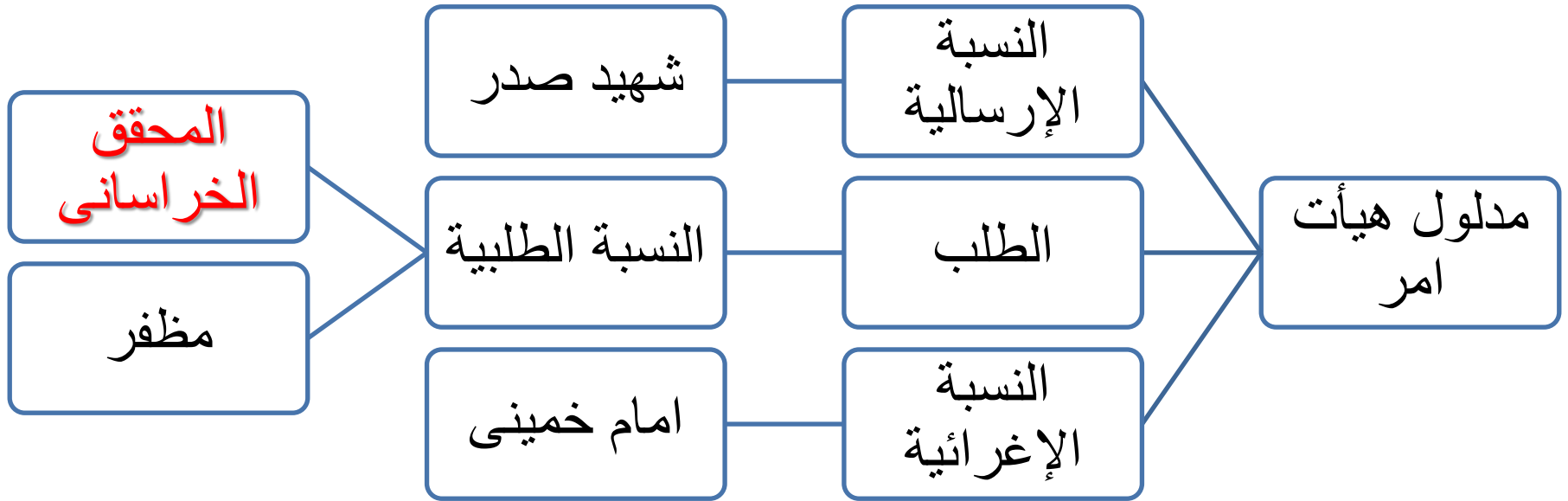

ماده

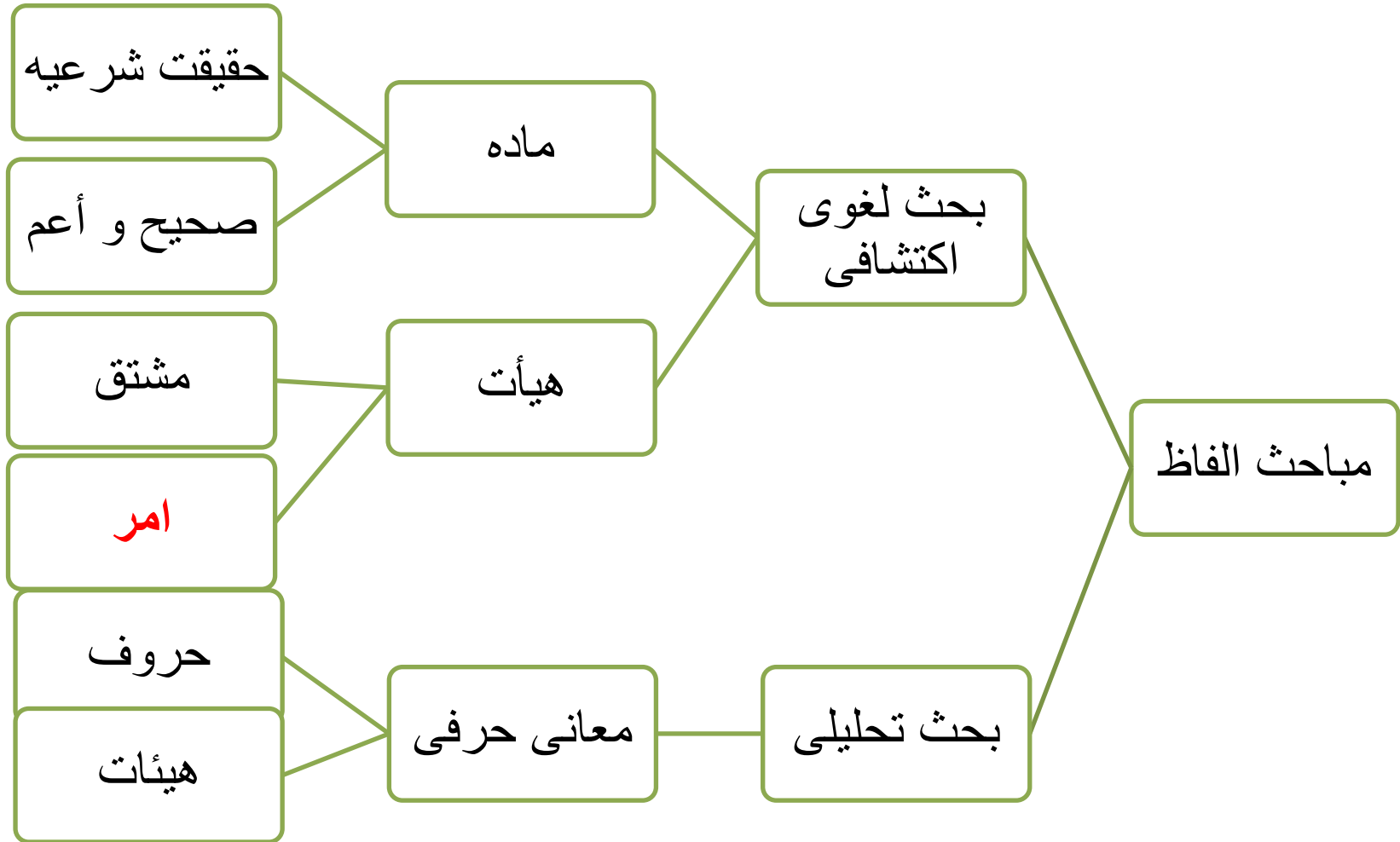
هيأت

امر

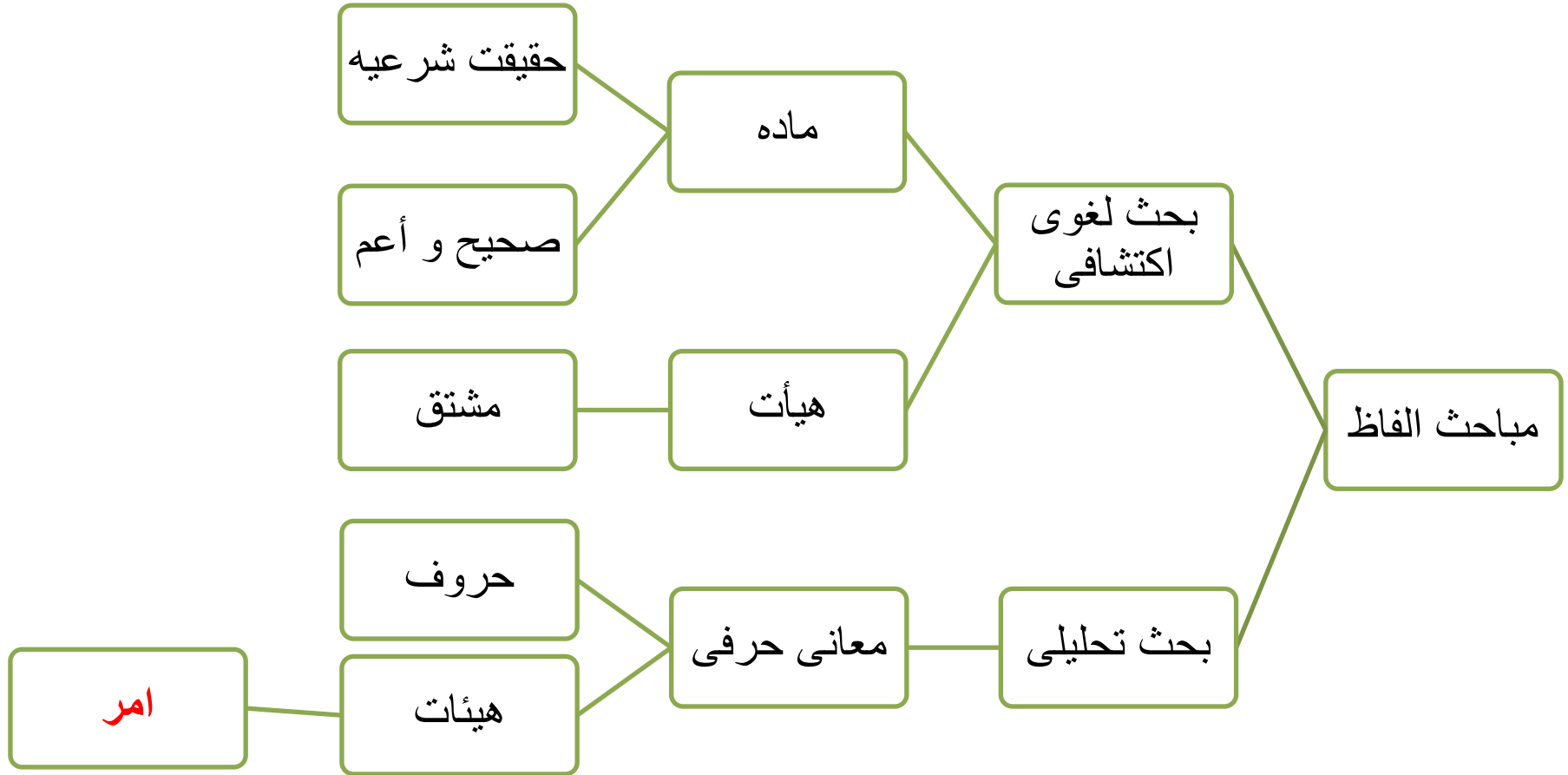
مدلول هيأت امر

۲- تفاوت کار اصولی و لغوی در بحث الفاظ

۲- تفاوت کار اصولی و لغوی در بحث الفاظ

منشأ ظهور امر در
وجوب

وضع صیغه امر برای
وجوب

حکم عقل به دلالت امر بر
وجوب

حکم عقلا به دلالت امر بر
وجوب

ظهور امر در وجوب، ظهور
اطلاقی است

نظریه
مشهور

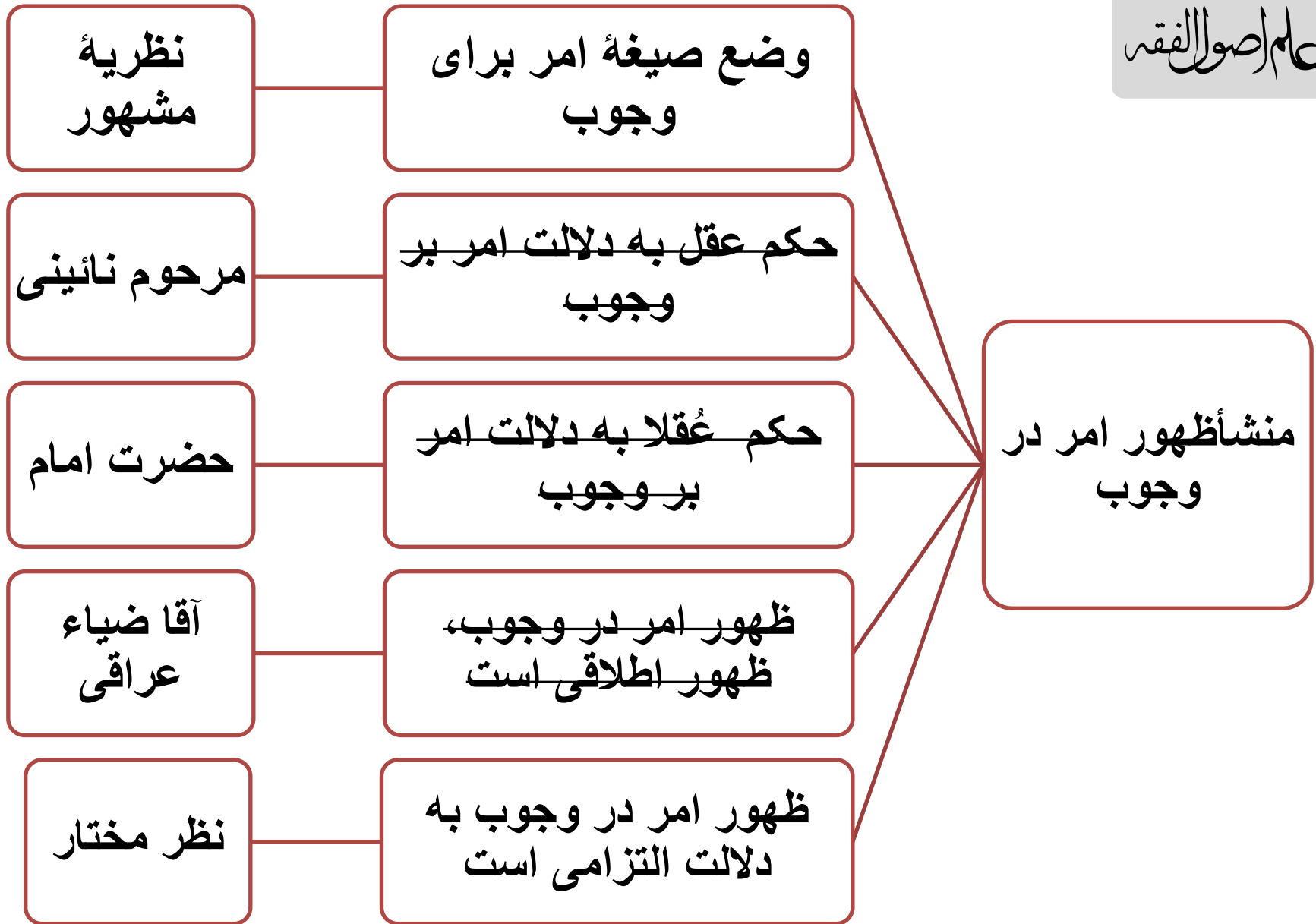
مرحوم نائینی

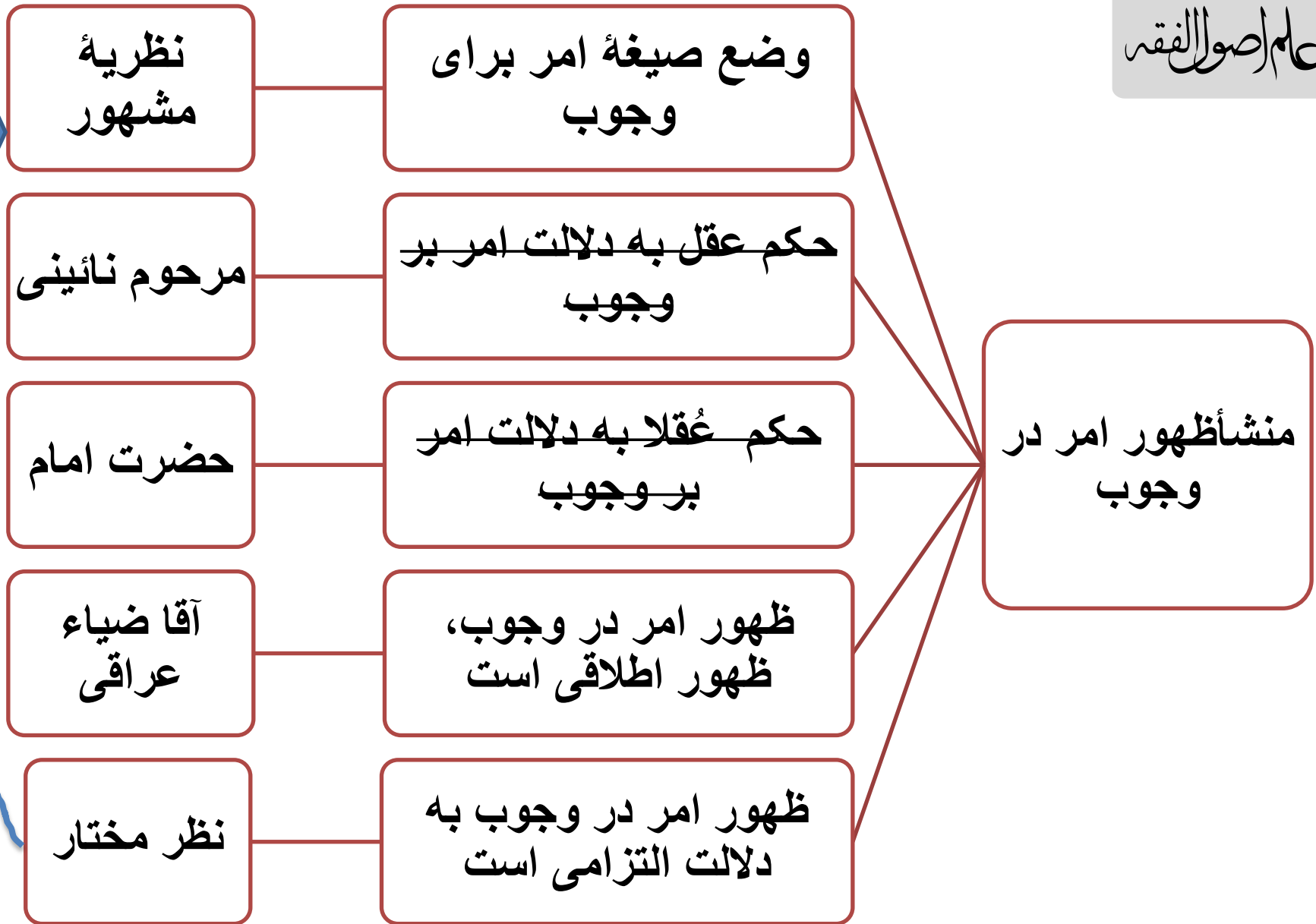
حضرت امام

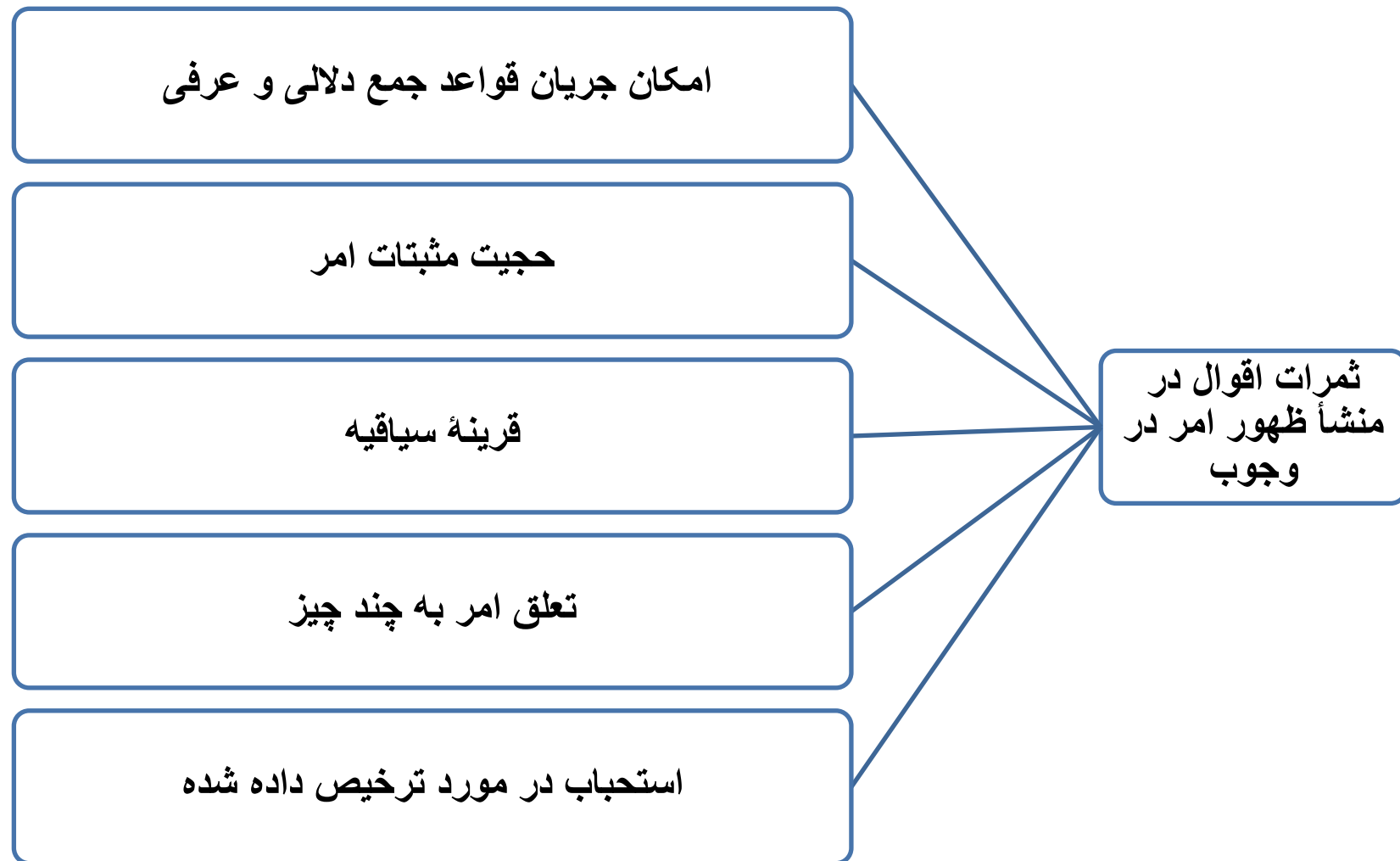
آقا ضیاء
عراقی

استعمال امر در
غیر وجوب
مجازی است.

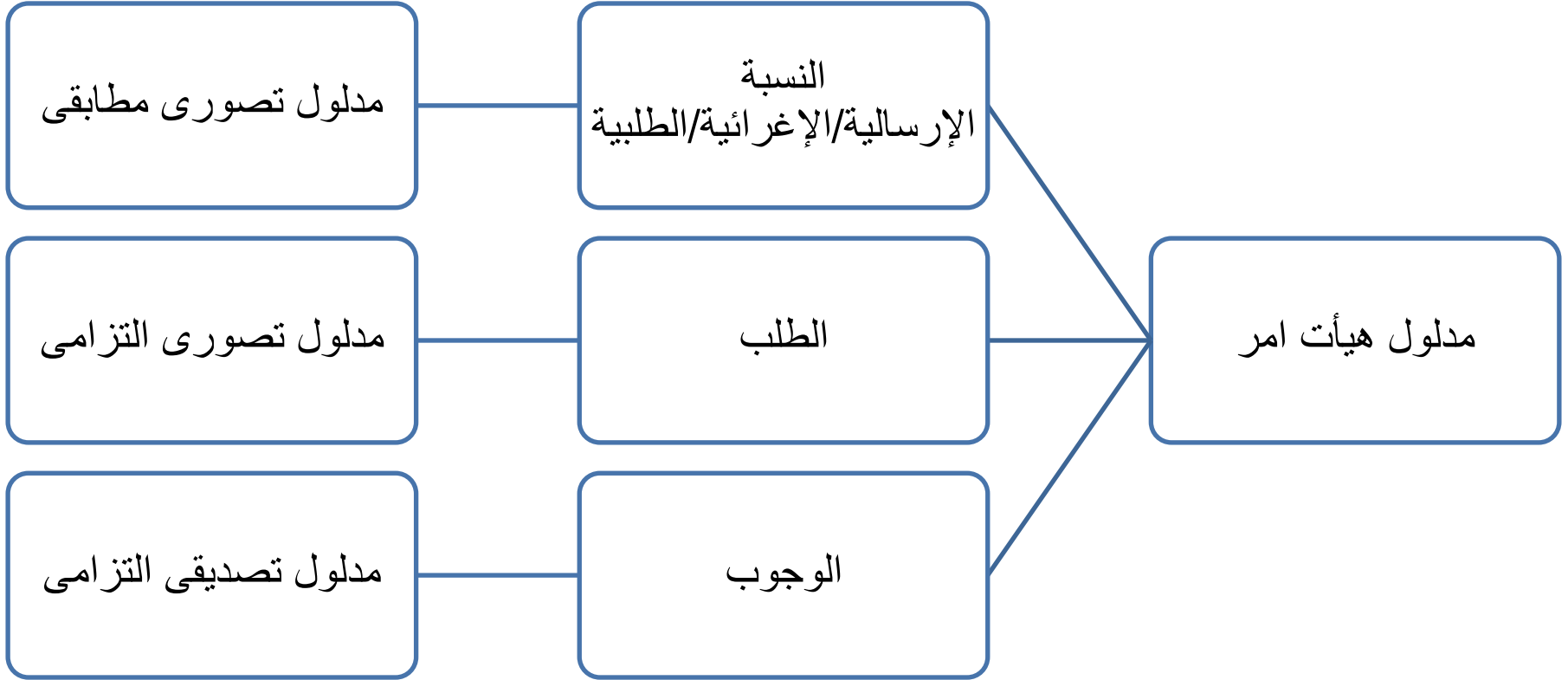
حکم عقل غیر از
حکم عقلا است.

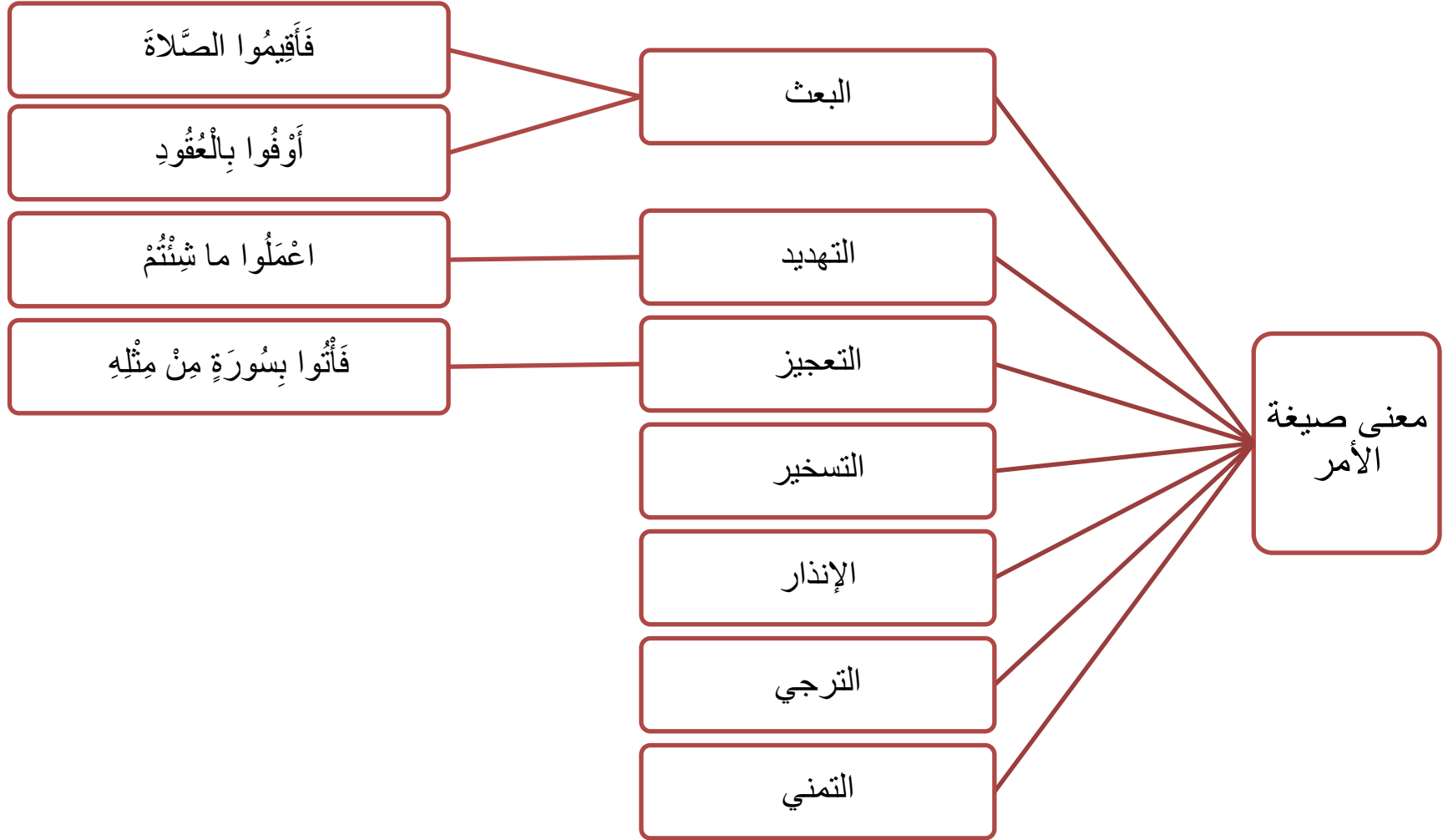

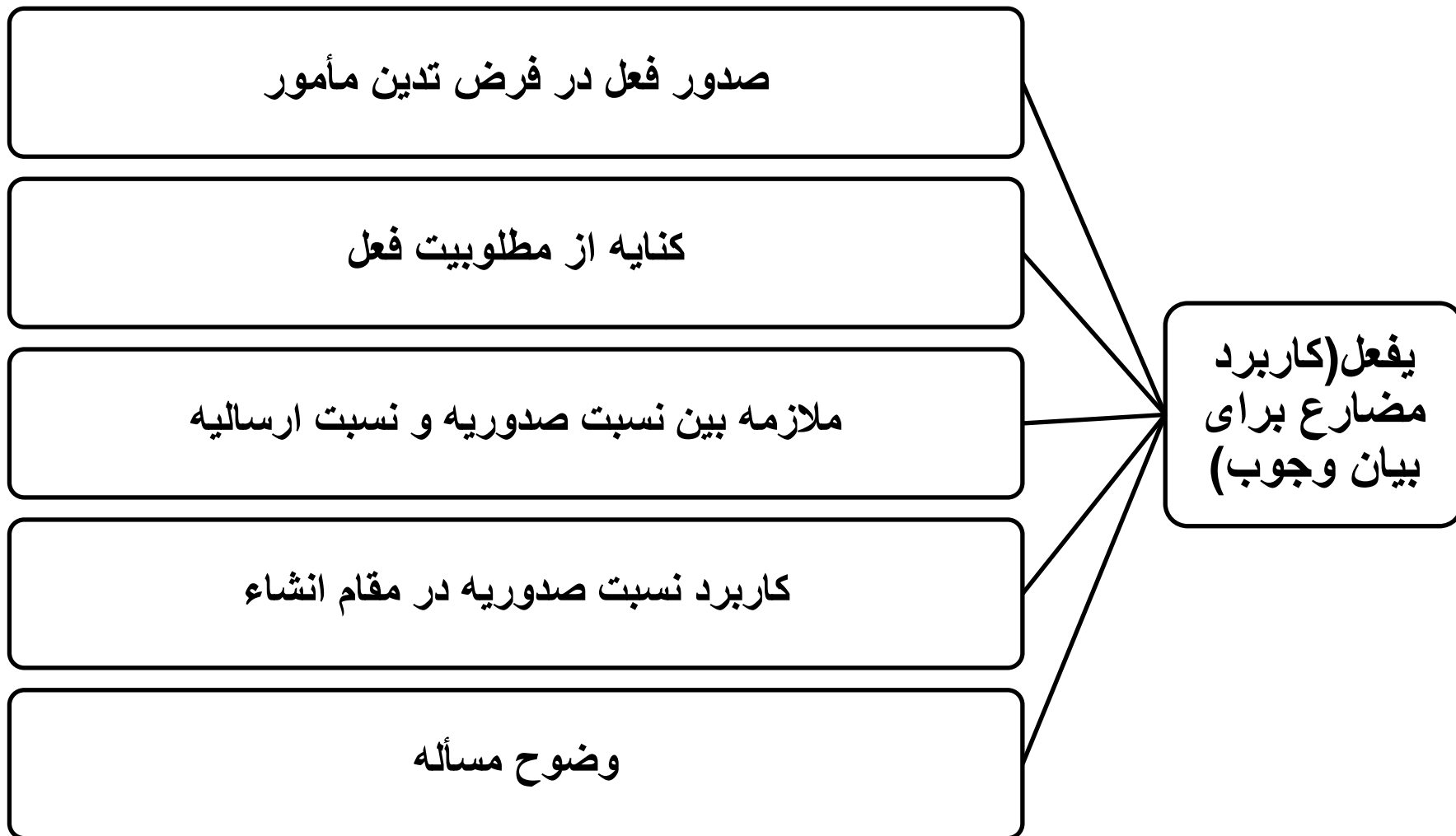

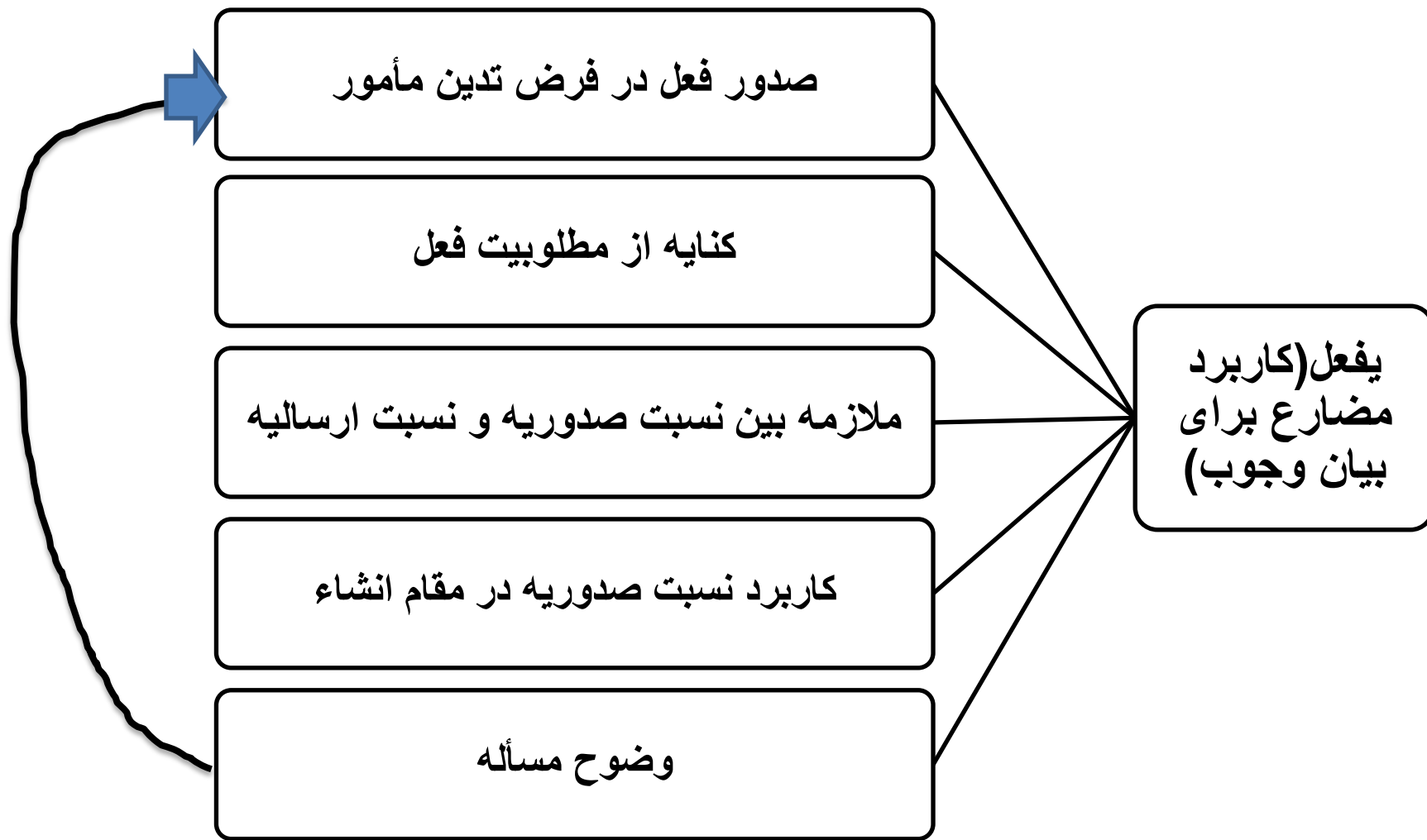
مدلول هيأت امر

استعمال هيأت امر در غير طلب

بیان طلب به غیر از امر

• تنبيهات• تنبيه اول

- شهید صدر - رضوان الله عليه - فرموده‌اند اگر لام بر سر مضارع بیاید، نسبت صدوریه به نسبت ارسالیه تبدیل می‌شود در حالی که می‌دانیم به این نوع مضارع صیغه در ادبیات عربی امر گفته می‌شود؛ مثلاً «لِيَضْرِبْ» امر مغایب است نه اینکه مضارع است و بر سرش لام در آمده باشد و با آمدن لام نسبت صدوریه به نسبت ارسالیه تبدیل شده باشد.
- در واقع این نوع ترکیب یک هیأت امر است و غیر از مضارع محسوب می‌شود و همان بحثی که درباره دلالت امر بر نسبت ارسالیه شد، در این موارد هم قابل تطبیق است.

بيان طلب به غير از امر

- الثانى - ان الجملة التى تستعمل فى مقام إبراز إرادة المولى و طلبه يمكن ان تصنف من ناحية دلالتها على الوجوب إلى ثلاثة أقسام:
- الأول - ما يكون دالا على الدفع و الإرسال اما بنحو المعنى الحرفى كما فى صيغة الأمر أو فعل المضارع المدخول للام الأمر أو بنحو المعنى الاسمى كما فى قولك (أحركك أو أمرك نحو هذا الفعل) و فى هذا القسم يمكن استفادة الوجوب بالإطلاق الذى أشرنا إليه فى بحث مادة الأمر لخصوص صيغة الأمر من ان مقتضى أصالة التطابق بين النسبة الإرسالية المدلول عليها تصورا و المدلول التصديقى هو سد تمام أبواب عدم الفعل المرسل نحوه و هو عبارة أخرى عن الوجوب.
- الثانى - ما يستفاد منه وضع الفعل فى عهدة المكلفين من قبيل قوله تعالى (و لله على الناس حج البيت) و (كتب عليكم الصيام) و هذا يدل على الوجوب بملاك ما أشرنا إليه أخيرا من ان العهدة و الذمة انما هى وعاء الضمانات و ما يلزم تنفيذه عقلائيا و عرفا فيكون مناسبا مع الوجوب و على أساس هذه النكتة ينعقد ظهور فى مثل هذه الألسنة على إرادة الوجوب.
- الثالث - ما لا يوجد فيه شىء من النكتتين غاية الأمر يستفاد منه رغبة المولى إلى الفعل كقوله (أحب ان تصنع كذا أو ينبغى ذلك) و مثل هذا لا دليل على افادته للوجوب بالخصوص ما لم تكن قرينة خاصة تقتضيه.

بيان طلب به غير از امر

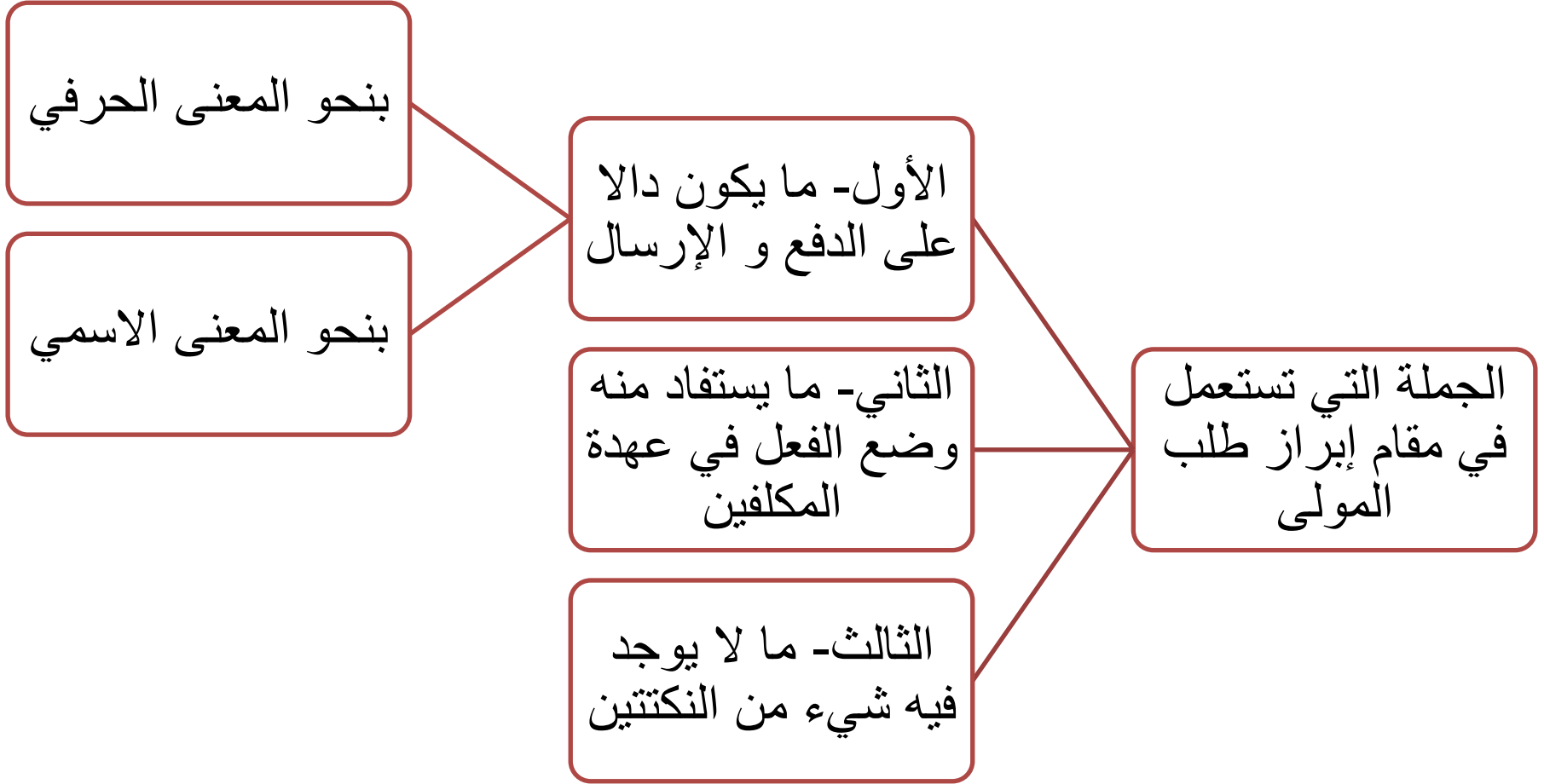
الأول- ما يكون دالا
على الدفع و الإرسال

الثاني- ما يستفاد منه
وضع الفعل في عهدة
المكلفين

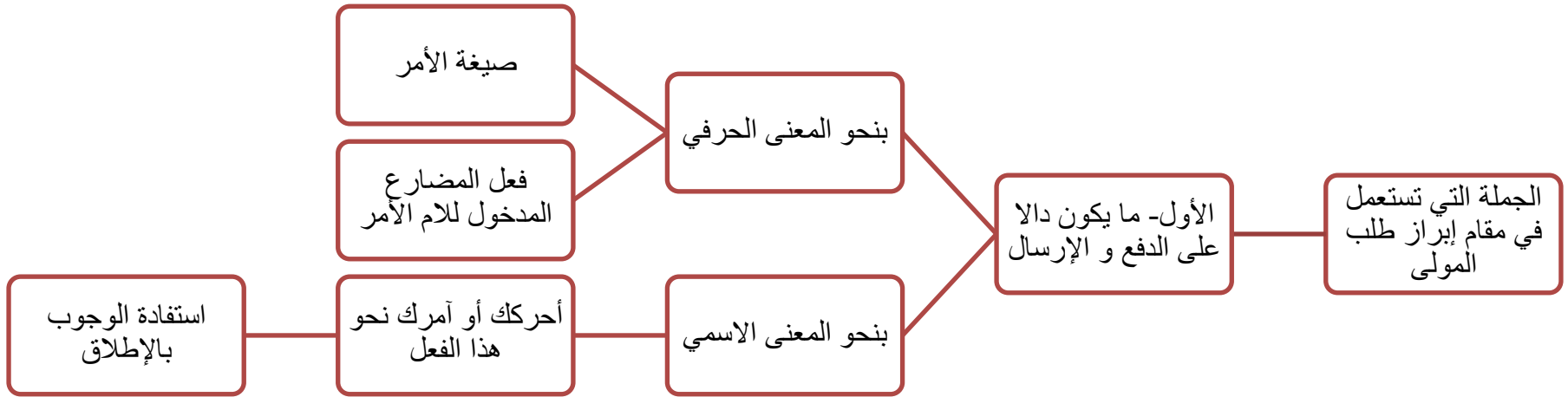
الثالث- ما لا يوجد
فيه شيء من النكتتين

الجملة التي تستعمل
في مقام إبراز طلب
المولى

بيان طلب به غير از امر

بيان طلب به غير از امر

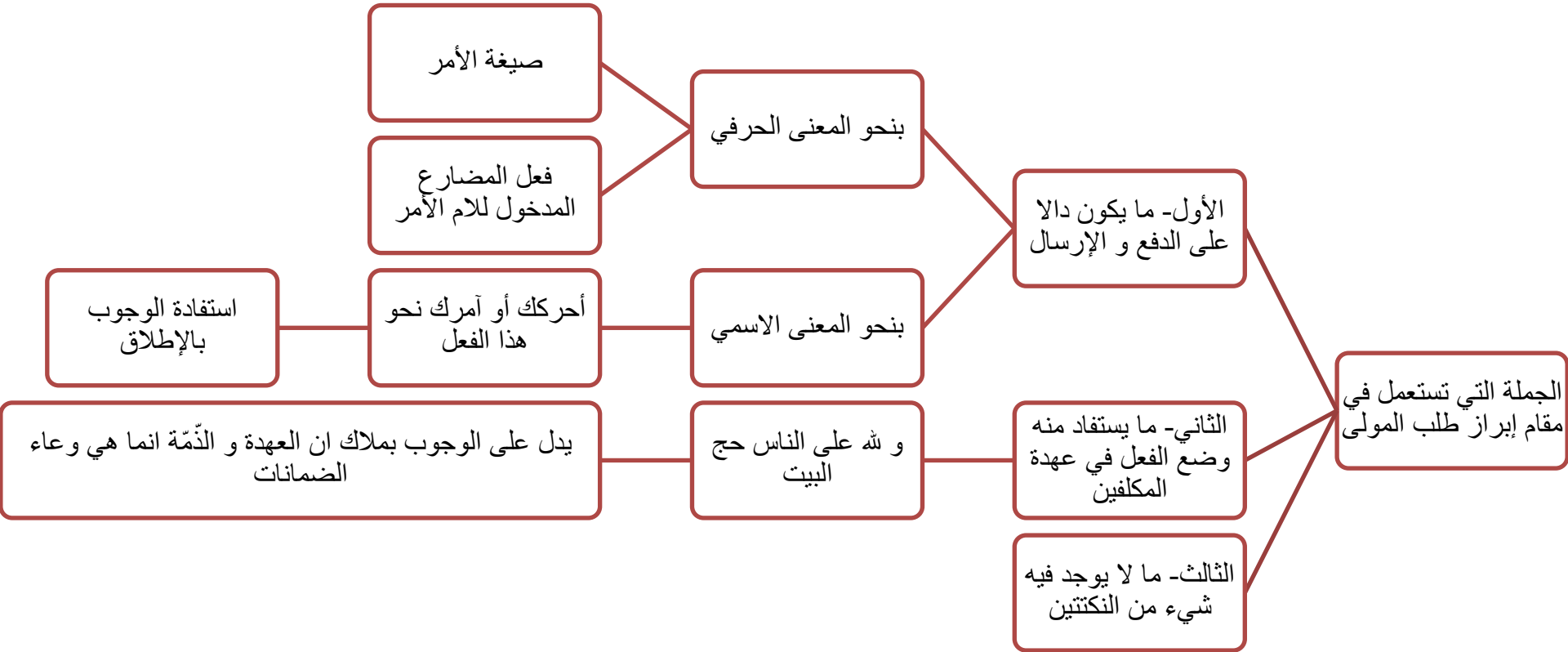
بیان طلب به غیر از امر

- تنبيه دوم
- شهید صدر - رضوان الله عليه - می فرماید ابراز طلب، به اشکال مختلفی ممکن است: یک بار به این است که مولا امر می کند؛
- یا امر حاضر مثل «أَقِمِ الصَّلَاةَ»
- یا امر غایب مثل «فَلْيُقَاتِلْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ»
- یا با یک عبارت همان مفاد امر را بیان می کند؛

بیان طلب به غیر از امر

- برای مثال متکلم می‌تواند بگوید من تو را به انجام این کار تحریک می‌کنم. در اینجا همان مفاد اِفعال به صورت یک جمله خبری بیان شده است.
- در همة این موارد مولا به صراحت طلب را ابراز کرده است. البته توجه دارید که در همة این موارد موضوع له عبارت تحریک یا بعث مأمور به سوی مأمور به است و لازمة آن طلب است.

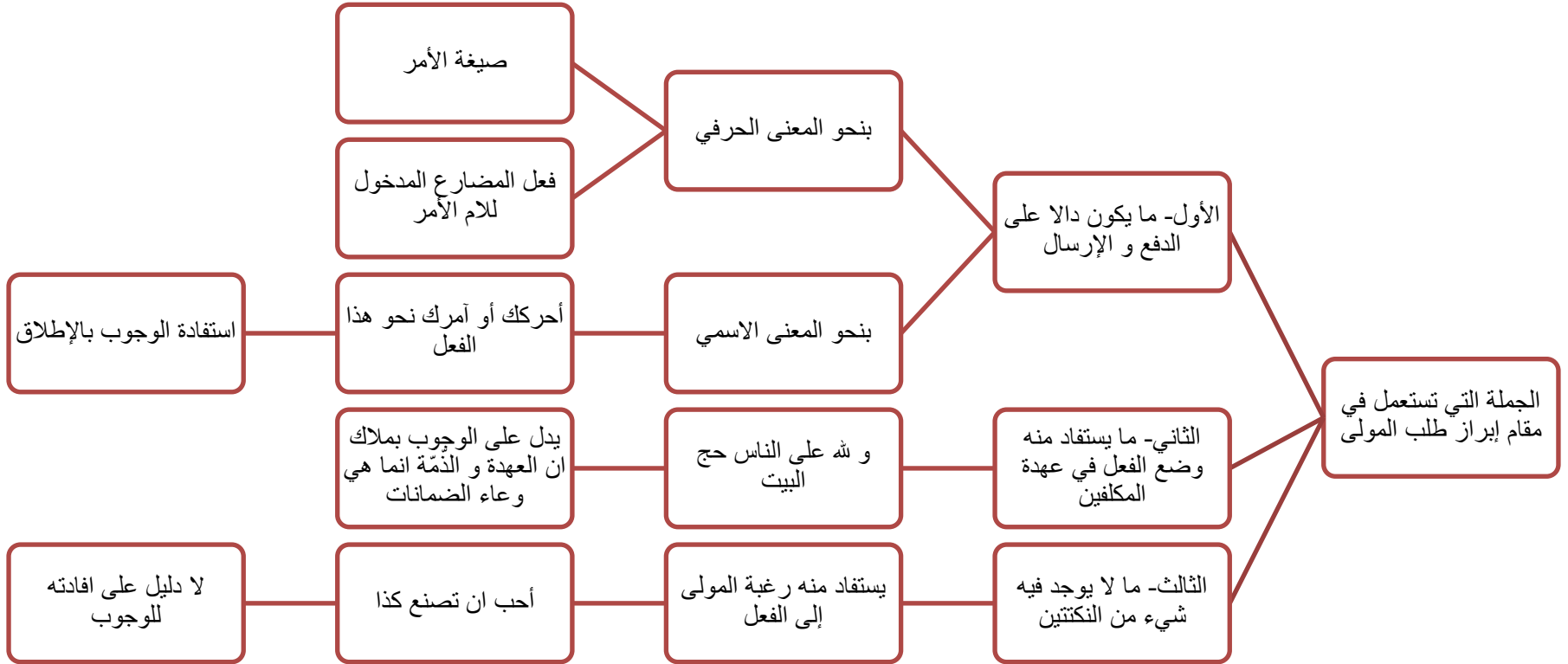
بيان طلب به غير از امر

بیان طلب به غیر از امر

- بار دیگر ابراز طلب به این است که یک عملی را بر عهده مکلفین می‌گذارد. مثل اینکه فرموده است: «لِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ: حج کردن برای خدا بر عهده مردم است» یا «كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ: روزه بر شما نوشته شده است» یعنی بر عهده شما گذاشته شده است. در بحث‌های فقهی ما توضیح می‌دهیم که عهده یا ذمه ظرف تکالیف و اموال اعتباری است. وقتی شارع تعبیر می‌کند «لِلَّهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ»، این حج بیت در ظرف عهده ناس قرار می‌گیرد. در واقع این بیان شارع نوعی ابراز طلب است؛ شارع طلب کرده است که مردم این حج را انجام دهند.

بيان طلب به غير از امر

بیان طلب به غیر از امر

- بار سوم به این است که شارع این مطلوبیت را به صراحت ابراز می‌کند؛ یعنی به جای اینکه بگوید «أَقِمِ الصَّلَاةَ» یا «كُتِبَ عَلَيْكُمْ الصِّيَامُ» به صراحت بگوید «أَطْلُبْ مِنْكَ الْحَجَّ» یا «أَحَبُّ أَنْ تَصُومَ».

بیان طلب به غیر از امر

- در جایی که شارع امر می‌کند؛ چه امر حاضر و امر غایب و چه مفاد امر را بیان می‌کند، یک نسبت ارسالیه وجود دارد که لازمه‌اش سدّ تمام ابواب است و لازمه این سد، وجوب است. در آنجا هم که شارع تکلیف را بر عهده قرار می‌دهد، وجوب فهمیده می‌شود؛ زیرا اینکه در ظرف تکالیف ما قرار گرفته معنایش همین است که باید انجام دهیم تا از این عهده خارج شویم و فراق ذمه پیدا شود.

بیان طلب به غیر از امر

- اما اگر شارع صرفاً ابراز علاقه کند و بگوید «أحب أن تصلي» یا «أطلب منك الصلاة»، این مقدار بر وجوب دلالت نمی‌کند، بلکه این اعم از وجوب و استحباب است. اگر قرینه‌ای بر الزام باشد، وجوب از آن فهمیده می‌شود.

بيان طلب به غير از امر

- . الواقعة، ٧٩.
- . بحوث في علم الأصول، ج ٢، ص ٥٨.

بیان طلب به غیر از امر

- البته اشکال جناب آقای هاشمی - حفظه الله - وارد است که انشاء و اخبار امور ارادی نیستند تا هر ترکیبی را با اراده بتوانیم در انشاء یا اخبار بکار ببریم.
- بحوث فی علم الأصول، ج ۲، ص ۵۸.
- الإسراء، ۷۸.
- النساء، ۷۴.
- آل عمران، ۹۷.
- البقرة، ۱۸۳.
- بحوث فی علم الأصول، ج ۲، ص ۵۸ - ۵۹.